

PHILOSOPHIA PRIMA
SEU
ONTOLOGIA

PARS QUARTA
DE CAUSIS ENTIS.

QUAESTIO XV.

DE CAUSA IN GENERE.

127. **Causa proprie dicta definitur id ad quod sequitur esse alterius,** seu *id quod influit ad esse alterius*. Quum enim assignamus causam alicuius, respondemus quaestioni *propter quid est aliquid*, nempe cui debet suum esse hoc aliquid. Ex. gr. Cui debet suum esse domus? Aedificatori quidem tamquam causae efficienti, protectioni procurandae hominibus a frigore et a pluviis tamquam causae finali, *lapidibus, caemento et lignis* tamquam causae materiali, *speciali* earum *dispositioni* et ordini tamquam causae formalis. Quorum unumquodque quum realiter suo modo influat ad esse domus, recte dicitur causa domus seu *id ad quod sequitur esse domus* (1). Quocirca de ratione causae est *influxus in esse causati*.

128. **Principium definitur id a quo aliud quocumque modo procedit.** Hinc apparet discrimen inter causam et principium. Etenim quum principium importet absolute ordinem alicuius processus sive originis, praescindendo a modo quo unum procedit ab alio, videlicet sive principium influat ad esse principiati, sive non, hinc est ut nomen *principium sit universalis nomine causa*, et quamvis omnis causa sit principium, tamen non omne principium est causa. Sic quamvis aurora sit principium diei et albedo sit principium motus ad nigredinem, tamen neque aurora est causa diei, neque albedo est causa motus ad nigredinem, quia neque aurora influit ad esse diei, neque albedo influit ad esse motus ad nigredinem (2).

(1) Cfr. S. Th. V. Metaph. lect. 1.; Phys. L. 1. lect. 1.

(2) Cfr. S. Th. qq. dd. de Pot. q. 10. a. 1. ad 9. et in I. Sent. Dist. 29. q. 1. a. 1.

129. **Causa intrinseca et causa extrinseca.** Aliquid potest influere ad esse alterius vel ita ut non sit adaequate distinctum ab eo, quum concurrat ad intrinsecam constitutionem eius ad modum partis, vel ita ut sit adaequate distinctum ab eo, quod eius virtute in esse producitur. Primum dicitur causa intrinseca, ad quam pertinet materia, forma et elementum. Secundum dicitur causa extrinseca, ad quam pertinet efficiens et finis.

THESIS XXVIII.

Entis causae reducuntur ad quatuor, videlicet ad materialem, formalem, efficientem et finalem.

PROBATUR.

130. Tot sunt genera causarum, quot sunt genera eorum quibus responderi potest ad quaestionem *propter quid aliqua res est* (n. 127). Atqui huiusmodi sunt tantum quatuor, nempe *materialis, formalis, efficientis et finalis*. Ergo entis causae reducuntur ad haec quatuor genera causarum.

Prob. min. Quando quaerimus *propter quid* aliquid est, quaerimus rationem sufficientem sui esse. Iamvero ratio sufficiens existentiae alicuius rei vel habetur in hoc, quod eius essentia identificatur cum suo esse, vel in eo quod eius essentia receperit esse ab alio. *Si primum*, habemus ipsam essentiam rei esse rationem sufficientem sui esse, eo quod existit vi formae sua, quae essentia est ipsa essentia entis necessarii, nempe *Essentia Divina*. Unde *Divina Essentia*, quae est ipsum esse subsistens se habet ad omnia praedicata, quae secundum nostrum modum intelligendi cum fundamento in re, Deo tribuuntur a nobis, ad modum causae formalis. *Si secundum*, nempe si ratio sufficiens existentiae alicuius rei habetur in eo quod receperit esse ab alio, iam quaerenti *propter quid ea sit*, respondere debemus per quatuor genera causarum. Nam 1. respondere debemus a *qua causa ipsi extrinseca producta fuerit in esse*, et sic assignamus *causam efficientem*; 2. *quo motivo impulsa causa efficiens ei contulerit esse*, et sic assignamus *causam finalem*; 3. *quae sit natura seu essentia rei quaece receperit esse*, nempe an aliqua essentia simplex idest forma per se subsistens, vel essentia composita ex materia et forma, atque ita assignamus *causam formalem et materialem*. Caetera huc reducuntur. Nam *accidentia* se habent ad subiectum ut formae ad materiam. *Idea vero vel exemplar*, quod praesupponitur in intellectu practico agentis intellectualis *reducitur ad causam formalem extrinsecam*, ut enim ait S. Th. (De Verit. q. 3. a. 3.), « *forma semper notat habitudinem causae; est enim forma quodammodo causa eius, quod per ipsam formatur, sive formatio fiat* ».

« per modum inherentiae sicut in formis intrinsecis, sive per modum imitationis ut in formis exemplaribus»; attamen idea pertinere etiam aliquid potest tum ad causam efficientem, quia per ideam artifex compleetur et dirigitur ad opus exequendum (1), tum ad causam finalem quia artifex intendit exprimere exterius, quod preeconcepit interiorius.

Confirmatur exemplo. Supponamus artificem, qui ex marmore effigiem Virgilii sculpere velit. Quatuor ad hunc effectum obtainendum concurrere debent causae. Requiritur 1. artifex ut causa efficiens principalis, scalpellum et alia instrumenta ut causa efficiens instrumentalis; 2. marmor, ut causa materialis; 3. dispositio partium inducenda in marmor ad hoc ut Virgilii figuram referat, quae est causa formalis; 4. finis, qui movet artificem ad tale opus, puta acquisitio pecuniae, vel honoris vel aliquid aliud, videlicet causa aliqua finalis. Ergo quatuor dantur genera causarum.

QUAESTIO XVI.

DE CAUSA EFFICIENTE.

131. **Causa efficiens definitur** ab Aristotele « id unde est primum principium motus et quietis »(II. Phys. c. 5.). Quae definitio potest etiam ita exponi: *Principium extrinsecum a quo primo profluit motus, seu rei productio.* Ex qua expositione clarius apparet quomodo definitio convenientat omni et soli causae efficienti. Quatenus enim dicitur *principium extrinsecum*, distinguitur a causa materiali et formalis, quatenus dicitur *a quo primo profluit motus*, distinguitur a causa finali nam causa finalis non inchoat motum, sed solum excitat agens ad illud incipiendum. Tandem quatenus pro motu late intelligimus *qualemcumque rei contingentis productionem*, quia quidquid non est ipsum esse subsistens potest dici ens mobile quatenus saltem transit de potentia in actum, poterit haec definitio causae efficientis extendi ad ipsam Causam creantem quatenus producit in esse res contingentes ex nihilo earum et subjecti, non exclusis ipsis Angelis.

132. **Causa efficiens dividitur 1° in causam per se et causam per accidens.** *Causa per se* est ea, quae vel virtute propria vel virtute participata positive influit in productionem effectus, quatenus est talis causa. Sic ignis est *per se* causa combustionis, et malleus motus a manu est *per se* causa percussionis. *Causa vero per accidens* ea est, quae non influit per se in productionem effectus quamvis ei *accidat coniungi* cum effectu producto, sive ex parte causae, ut albedo medici

(1) S. Thom. qq. dd. de Verit. q. 3. a. 1.

est causa per accidens sanitatis aegroti, sive ex parte effectus, « quod quidem potest esse tripliciter. Uno modo, quia habet ordinem necessarium ad effectum; sicut remotio impedimenti habet ordinem necessarium ad effectum. Unde *removens prohibens* dicitur movens per accidens, sicut columna impedit motum lapidis; unde removens columnam dicitur per accidens movere lapidem superpositum. Alio modo, quando accidens habet ordinem ad effectum non tamen necessarium nec ut in pluribus, sed in paucioribus, sicut inventio thesauri ad effosionem in terra. Et hoc modo fortuna et casus dicuntur causae per accidens. Tertio, quando nullum ordinem habet, nisi forte secundum aestimationem, sicut si aliquis dicat se esse causam terraemotus, quia, eo intrante domum, accidit terraemotus »(1).

2º **In Causam principalem et instrumentalem.** *Causa principalis* est ea, quae per formam vel virtutem propriam producit effectum, ut planta causat plantam, et sculptor statuam. *Causa instrumentalis* est ea quae nequit producere effectum (relate ad quem dicitur causa instrumentalis) per formam vel virtutem propriam, sed per virtutem alterius, a quo movetur et cuius virtutem aliquo modo participando elevatur ad attingendum talem effectum. Sic scalpellum non est causa rei artificiae qua talis e. g. statuae Moysis virtute propria sed virtute sculptoris, puta Michaelisangeli Bonarrotii, a quo movetur; quare cessante influxu artificis nequit attingere talem effectum. « Duplex est causa agens: *principalis* et *instrumentalis*. Principalis quidem operatur per virtutem suae formae, cui assimilatur effectus, sicut ignis suo calore calefacit... Causa vero instrumentalis non agit per virtutem suae formae, sed solum per motum, quo movetur a principali agente: unde effectus non assimilatur instrumento, sed principali agenti: sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quae est in mente artificis »(2).

Nota. De duplice actione causae instrumentalis, una qua agit per virtutem causae principalis, alia qua agit per virtutem propriam, et quomodo haec praerequiratur ad illam, confer S. Th. 1. p. q. 45. a. 5. et 3. p. q. 62. a. 1. ad. 2.

3º **Causa efficiens principalis dividitur in primam et secundam.** *Causa prima* est ea quae ab altiori causa in operando nullo modo pendet, nempe *Deus*; *causa secunda* est ea, quae licet per formam seu virtutem propriam operetur, tamen haec ipsa eius virtus a Deo causari debuit, conservari, applicari ad agendum et elevari ad attingendum esse i. e. existentiam effectus specialis, quem creatura producit, puta esse plantae in generatione plantae, esse bruti in generatione bruti, etc. Etenim esse est effectus proprius solius Dei qui est ipsum esse sub-

(1) S. Th. in V. Met. lect. 3.

(2) 3. p. q. 62. a. 1.

sistens; quare effectus quilibet procedens a causa creata esse debet totus Dei et creature in diverso ordine causarum, nam est totus creature *quoad specificationem*, est autem totus Dei *quoad esse*. Hisce quatuor modis Deum in ordine supremae causae influere in omni operatione causae creatae dilucide demonstrat S. Th. (de Pot. q. 3. a. 7.), quem confer. In responsione autem ad 7. obiectiōnem innuit, quo pacto idem effectus qui procedit totus a creatura *quoad specificationem*, procedat totus a Deo *quoad esse*.

4º **Causa universalis et particularis.** *Causa universalis* est ea, cuius efficientia non limitatur ad aliquam speciem effectuum producendam, sed extenditur ad plura genera. Simpliciter universalis causa est Deus, qui se extendit quoad suam efficientiam ad quaecumque habere possunt rationem entis, et ideo est causa omnipotens. *Causa particularis* est ea, cuius efficientia ad unam tantum effectuum speciem extenditur, ut homo qui generat hominem, et oliva olivam.

5º **Causa univoca et aequivoca.** *Univoca* est ea, quae producit effectum specifice similem, ut homo producit hominem, et leo leonem; *aequivoca* est ea quae producit effectum specifice diversum, ut artifex statuam et Deus creaturam.

6º **Causa proxima et remota.** *Causa proxima* est, quae virtute sua immediate attingit effectum. *Remota* est ea quae virtute sua non attingit immediate effectum, sed causat in alio virtutem producendi effectum. Sic avus est causa remota sui nepotis.

7º **Causa totalis et partialis.** *Totalis* est ea quae in suo ordine sola sufficit ad producendum effectum. Dico *in suo ordine*, quia necessitas influxus Causae primae in omni operatione creature non impedit quominus haec in ordine causae secundae possit esse causa totalis. Sic ignis est causa totalis combustionis. *Causa partialis* est ea quae in suo ordine non sufficit ad producendum effectum, sed indiget concursu alterius. Sic unus equus est causa partialis in tractione currus ad quem plures equi requiruntur.

8º **Causa necessaria et libera.** *Necessaria* est ea quae agit ex naturali impulsu, idest ex necessitate naturae, ita ut positis omnibus requisitis ad aliquem effectum producendum, hunc necessario producat. Sic ignis admotus stipulae aridae, hanc necessario comburit. *Libera* est ea quae operatur ex arbitrio voluntatis, ita ut positis omnibus requisitis ad aliquem effectum producendum, possit pro libitu illum producere vel non producere, inchoare aliquam actionem eamque pro libitu suspendere. Sic se habet humana voluntas ad electionem uniuscuiusque boni particularis.

9º **Causa efficiens dividitur etiam in perficientem, praeparantem, adiuvantem et consiliantem.** Quam divisionem S. Th. (1) ita proponit

(1) In II. Phys. lect. 5.

et declarat. « Circa autem huiusmodi causas considerandum est, quod quadruplex est causa efficiens: scilicet perficiens, praeparans, adiuvant et consilians. *Perficiens* enim est, quod dat complementum motui vel mutationi, sicut quod introducit formam substantialem in generatione. *Praeparans* autem seu disponens est, quod aptat materiam seu subiectum ad ultimum complementum. *Aduiuvans* vero est, quae non operatur ad proprium finem, sed ad finem alterius. *Consilians* autem in his, quae agunt a proposito, est quod dat agenti formam per quam agit. Nam agens a proposito agit per suam scientiam, quam consilians sibi tradit; sicut et in rebus naturalibus generans dicitur movere gravia vel levia, in quantum dat formam per quam moventur ».

10º **Dividitur in causam agentem ut quod, et in causam agentem ut quo.** Prima est ipsum suppositum agens, puta *artifex*. Secunda est ipsa virtus agendi, ex. gr. *forma artis, vis motiva* etc.

133. **Occasio reducitur ad genus causae efficientis.** Est enim principium extrinsecum influens in productionem effectus vel *per se* sed *non sufficienter*, vel *per accidens tantum*. Sic, si aliquod dictum vel factum sit de ratione sua inductivum ad peccandum, erit occasio talis, quae sit *per se causa* peccati, quamvis *insufficiens* seu *inadæquata* idest *partialis*, quia ad obtainendum effectum requiritur etiam consensus voluntatis peccantis, qui liber semper est. Quod si aliquod dictum vel factum non sit de ratione sua inductivum ad peccandum, sed ob propriam fragilitatem vel malitiam aliquis exinde inducatur ad peccandum, erit occasio talis, quae sit *per accidens causa* peccandi. Unde patet *occasionem* aliquando esse *causam per se sed partiale*, aliquando esse *causam per accidens* et quidem talem cui accidit coniungi cum effectu producto ex parte effectus sive primo sive altero ex modis enumeratis a S. Thoma in loco cit. sub n. 131, 1º. Doctrina haec est eiusdem S. Doctoris in 2. 2. q. 43. a. 1. ad 4.

134. **Causa physica et moralis.** *Causa physica* est ea, quae per suam virtutem operativam attingit ipsam realitatem effectus, influendo in eius productionem per motum realem. *Causa moralis* est ea, quae per intentionalem propositionem finis movet voluntatem agentis intellectivi ad operandum.

THESIS XXIX.

Creaturae sunt in linea causarum secundarum verae causae suorum effectuum.

PRAENOTIONES.

135. I. Duplex datur genus effectus, unum, quod est proprium solius Dei, nempe *creatio*, quae est productio rei ex nihilo sui et subjecti, aliud quod competit etiam creaturae, quamvis non independenter a Divino influxu, nempe productio rei ex nihilo sui, sed non ex nihilo subjecti, quae vocari solet transmutatio vel generatio sive substantialis, quum nempe novum compositum substantialia producitur ex materia prima, quae sub alia forma substantiali praecexistebat in composito corrupto, puta quum planta per semen generat aliam plantam, sive accidentalis, quum nempe compositum accidentale producitur ex subjecto praecexistente, salva eius substantia, puta quum ex marmore fit statua, vel quum forma ad motum localem imprimitur in aliquo corpore inerte.

II. Duplex error extreme oppositus circa creaturarum efficientiam cavendus est, unus eorum qui omnem virtutem effectricem adiungit creaturis, asserendo eas non esse veras causas suorum effectuum, quos unice a Deo produci asserunt, sed esse meras eorumdem occasiones; alter eorum qui creaturis virtutem operandi prorsus independentem ab influxu primae Causae tribuunt, ita ut creaturarum effectus ita sint a creaturis, ut non sint etiam a Deo. Uterque error aequa perniciosus est et christiana revelationi contrarius. Cfr. S. Th. 1. p. q. 105. a. 5.

PROBATUR THESIS.

136. 1º Ex ipsa diversitate effectuum quae correspondet diversitatibus causarum. Et sane, si Deus immediate omnia solus operaretur, quicumque effectus sequi posset ex quacumque causa, puta ex arbore homo et ex homine arbor. Iamvero ad determinatos effectus requiruntur determinatae causae. Ergo ipsa creatura vere operatur ad productionem effectus. 2º Ex ipsa ratione divinae sapientiae contra quam esset, si Deus adhiberet ad producendos varios effectus res quae nihil producerent. 3º Ex hoc quod creaturae sunt in similitudinem Dei creatae. Ergo quemadmodum imitantur Deum in hoc quod est esse, imitari debent eum in hoc quod est agere. 4º Ex perfectione divinae virtutis. Nam divinae Virtutis perfectioni derogaretur si Deus condidisset creaturas absque perfectione operandi, et communicandi alteri suam perfectionem; quum tamen haec sit perfectio quae maxime exornaret

et perficeret creaturam. Iamvero quum collatio huius perfectionis sit possibilis, Divina autem virtus sit infinite perfecta; etiam *a priori* dicendum esset Deum contulisse creaturis perfectionem operandi. Quod argumentum quemadmodum caetera huic similia evidenter confirmantur *a posteriori*. 5º Ex Divina Bonitate cui maxime convenit condere creaturas ita bonas ut sint diffusivae sua bonitatis. Iamvero talis diffusio non haberetur, si una creatura non posset agere in aliam. Ergo. 6º Ex ordine universi, qui non haberetur nisi res, quae sunt ab invicem diversae, colligarentur simul in ordinis unitatem. Iamvero haec colligatio habetur per hoc quod quaedam agunt quaedam autem patiuntur. Ergo etc. 7º Ex eo, quod *secus destrueretur scientia naturalis*, quum enim haec rerum sensibilium proprietates et naturas ex earum effectibus demonstraret, impossibilis esset huiusmodi demonstratio, si creaturae non essent verae causae suorum effectuum. 8º Ex ipsa experientia tum nostrarum operationum tum rerum quae nos circumdant. Experimur enim nos causare nostras intellectiones, volitiones, nos pati ab actione exteriorum agentium, atque agere in ea. Videmus et sentimus ignem comburere, solem calefacere, terram germinare et alia huiusmodi sine fine. Ergo omnino falsa est opinio negantium creaturis veram efficientiam. Allata argumenta desumpta sunt ex S. Thoma (1).

OBIECTIONES.

137. Obiect. 1ª. Causa infinite perfecta excludit consortium alterius in sua efficientia. Atqui Deus est causa infinite perfecta. Ergo solus Deus est causa efficiens.

Resp. *Dist. mai.* in eodem ordine causalitatis, *Conc.* in diverso ordine, *Subdist.* si agatur de tali productione ad quam causa secunda nequit adhiberi, *Conc. secus*, *Nego.* *Conc. min. Dist. cons.* solus Deus est causa efficiens suprema, universalis, independens, *Conc.* solus Deus est causa efficiens, *Nego.*

Obiect. 2ª. Si Deus tantum ageret, sequeretur etiam effectus. Ergo actio causae secundae redundat.

Resp. *Dist. mai.* Quoad operationes immanentes creaturarum, *Nego.* quoad alias operationes, *Subdist.* quoad substantiam, *Conc.* quoad subordinationem et finem, *Nego.* Repugnat ut operationes immanentes creaturarum, puta intellectiones et volitiones non procedant a creaturis in linea causarum secundarum operantibus.

Obiect. 3ª. Agens quod agit sine medio, est perfectius quam illud, quod medio indigit in sua actione. Sed Deus est agens perfectissimum. Ergo videtur quod omnia nullo mediante producat.

(1) Cont. Gent. lib. 3. c. 69.

Resp. *Dist. mai.* Si medium adhibeat ob suam indigentiam, *Conc.* si adhibeat ob suam bonitatem, *Nego.* *Conc. min.* *Nego cons.* « Dicendum quod non est ex indigentia Dei, quod causis aliis indiget ad causandum, sed ex bonitate ipsius, qui etiam dignitatem causandi aliis conferre voluit » (1).

138. Nota. *Causalitas causae efficientis est ipsum agere.* Etenim causalitas alicuius causae est id, per quod constituitur causans in actu secundo; tunc enim revera influit ad esse alterius. Sed *agendo* causa efficientis constituitur causans in actu secundo, puta ignis comburendo, sculptor sculpendo. Ergo *τό agere* est eius causalitas (2).

SCHOLION

De causalitate resultantiae.

139. DIMANATIO seu RESULTANTIA est productio unius realitatis ad productionem alterius ob naturalem connexionem, quam realitas resultans habet cum re a qua resultat, sic splendor naturaliter resultat seu dimanat ab igne, potentiae resultant ab anima, proprietates resultant ab essentia, etc. Ex quo sequitur necessitas, ut agens quod efficienter causat aliquam rem a qua aliae realitates naturaliter dimanant, sit simul causa earum, sicut qui causat ignem causat splendorem eius. Quum enim haec naturalis colligatio sit huiusmodi, ut aliqua res non possit esse absque realitatibus cum ipsa connexis et ab ea resultantibus (ex. gr. anima non potest esse absque suis potentiis); sequitur, ut causa efficientis eadem actione qua *dat esse, det consequentia ad esse*, ita ut ipsa essentia sit terminus primarius, proprietates vero ab ea dimanantes sint terminus secundarius actionis causae efficientis. Sequitur etiam, ut proprietates dimanantes ab essentia, quamvis sint *simil tempore* cum essentia, tamen sint *postiores naturā*. Sequitur tandem ut quamvis essentia a qua huiusmodi proprietates dimanant, nequeat dici *proprie* causa efficientis earum, possit tamen dici *reductive* causa efficientis earumdem. Nam ipsa, propter naturalem connexionem quam habet ad proprietates ab ea dependentes, est ratio cur actio agentis transeat ad proprietates, ad quas *eam quodammodo defert*. Iamvero *deferre actionem agentis* seu esse rationem cur talis actio ulterius predicitur, pertinet *reductive* ad genus causae efficientis.

(1) S. Th. in II. Sent. Dist. 1. q. 1. a. 4. ad 1.

(2) Cfr. S. Th. in III. Phys. lect. 5.

QUAESTIO XVII.

DE CAUSA FINALI.

140. Causa finalis seu finis est *id cuius gratia aliquid fit*, videlicet est id propter quod efficiens operatur. Finis enim allicit agens ad agendum. Dividitur 1° in FINEM QUI, in FINEM QUO et in FINEM CUI. *Finis qui, seu finis obiectivus* est ipsa res, quae ab agente appetitur. *Finis quo seu finis formalis* est ipsa possessio seu fruitio rei, quae appetitur. Ex. g. Deus est finis obiectivus iustorum, fruitio Dei in aeterna beatitudine est finis formalis eorumdem. *Finis cui* est ipsa persona, cui aliquid bonum volumus. 2° IN FINEM ULTIMUM ET FINEM INTERMEDIUM. *Finis ultimus* est id, quod propter seipsum volumus et in ordine ad quod caetera volumus, sic sanitatem propter seipsum volumus, medicinam autem et ieiunium propter sanitatem. *Finis intermedium* est id quod volumus propter aliud. Finis ultimus dividitur in absolute et relative ultimum; primus est ipsa beatitudo, secundus est omnino multiplex ex. gr. scientia, sanitas, virtus etc. 3° IN FINEM OPERIS ET FINEM OPERANTIS. *Finis operis* est id quod naturā sua terminat actionem agentis, ex. gr. aedificium relate ad aedificationem. *Finis operantis* est id quod ultimatim et principaliter agens intendit, atque est potissima ratio, qua agens movetur ad operandum, ex. gr. lucrum ab aedificatore ex aedificatione expectatum (1).

THESIS XXX.

Finis est vere et proprie causa.

PROBATUR.

141. I. Causa definitur id ad quod sequitur esse alterius (n. 127.). Atqui ad finem sequitur esse alterius. Ergo finis est vere causa. *Prob. min.* Actio agentis, ad quam sequitur esse effectus, ad aliquod determinatum tendit, sicut ab aliquo determinato principio procedit, nam omne agens agit quod sibi conveniens est; id autem, ad quod tendit actio agentis, dicitur causa finalis, sicut id a quo procedit dicitur causa efficientis. Ergo ad finem sequitur esse alterius.

II. Illud est vere et proprie causa, quod primum locum tenet inter causas ac proinde est maxime causa. Atqui talis est finis. Ergo finis est vere et proprie causa. *Prob. min.* Primum locum tenet inter causas

(1) Cfr. S. Th. in II. Sent. Dist. 1. q. 2. a. 1.